

ضمیمه هفتگی روزنامه همشهری
صاحب امتیاز: مؤسسه همشهری
مدیر مسئول: محسن مهدیان
سردبیر: دانیال معمار
معاون ضمايم: پروانه بهرام نژاد
دبیر ویژه: زکيه سعیدی
تحریریه: فرزین شیرزادی، سرو شجایی، سمیرا باباجانیور
ثریا روزبهانی، حسن حسن زاده، شهره کیانوش راد،
حمید رضار سولی، بهاره خسروی، فاطمه لیاف،
صفورا صادقی و مقدار مهرابی

واحد فنی:

مدیر فنی: حامد یزدانی، مدیر هنری: مهدی سلامی
گرافیک: حمید یزدانی، صفحه آرایی: سعید غفوری و امید روشنگر
عکس: گروه عکس همشهری، ویرایش عکس: کامیوز نویدی
ویرایش متن: سمانه مومن، هاله جوانفر، اعظم آجور بندیان

چاپ: همشهری
توزیع و اشتراک:
موسسه نشر گستر امروز نوین
پدیرش آگهی: ۸۴۳۲۱۰۰۰

صندوق پستی:
۱۹۳۹۵۵۴۴۶
تلفن: ۲۳۰۲۳۴۶۴
نمابر: ۲۲۰۴۶۰۶۷

گروه ضمايم همشهری ناشر نشریات:

دوچرخه، بچه‌ها، خانواده، پایداري، اقتصاد،
تندرستی، خردنامه، داستان، دانستنیها،
سرزمین من، ماه، معماری، ۲۴، شهر نگار،
سرخ و محله

نشانی: تهران، خیابان ولیعصر ۳، نرسیده به پارک وی،
کوچه شهید قریبش، شماره ۱۴، روزنامه همشهری

بهترین قصه‌های تاریخی تهران
جایزه می‌گیرند

صفحات «روایت تهران» که پیش‌روی شماست، به انعکاس روایت‌های خواندنی تاریخ تهران قدیم و سرگذشت شخصیت‌ها و نامداران خیابان‌ها و گذرگاه‌ها و واقعه‌های تأثیرگذار و تاریخ شفاهی طهران تعلق دارد. با عکس‌های یادمانداز خاطرات تهران دیرروز و قصه‌ها و ماجراهای پس‌پشت این عکس‌ها، شما هم می‌توانید در انتشار این صفحه که متعلق به خود شما و شهر شماست ما را همراهی کنید. «همشهری» بهترین عکس‌ها و قصه‌هایی را که برای ما ارسال می‌کنید با نام خودتان منتشر و شما «همشهریان همراه» هدیه‌ای تقدیم می‌کند.
نشانی و شماره تماس ما: ۰۲۲-۲۲۲۵۵۰۴۶۴، mahaleh@hamshahri.org، ۲۲۰۴۶۰۶۷

سنگابه‌ای
با اشعار
حماسی

موضوع:
قدیمی‌ترین
سقاخانه
اودلاجان

موقعیت:
محدوده
پامنار

یا تخریب شده است. در نمای سقاخانه، ابیاتی از شاعر بر آوازه، محتشم کاشانی و بیت معروف «باز این چه شورش است...» را می‌بینیم. اشعار در کنار شمایی است که به یاد سقای تشنه لب کربلا روی این سقاخانه کاشی کاری شده است. سقاخانه خداینده لو سنگابه دارد؛ سنگی بزرگ مانند کوزه که برای نوشیدن آب در کنار سقاخانه نصب می‌شد. سنگابه با آب قنات پر می‌شد و مردم می‌توانستند با جام چهل کلید، از آب خنک سنگابه بنوشند. نرده‌های جلوی سقاخانه که برای روشن کردن شمع یا محافظت از سقاخانه نصب می‌شد، هنوز هم وجود دارد.»

در این سقاخانه نمادهایی از ایران باستان هم مشاهده می‌شود. نویسنده کتاب سقاخانه‌های تهران درباره این نمادها می‌گوید: «تصویر خورشید و آناهیتا را که نماد الهه آب در ایران باستان بود می‌توان در نمای کاشی کاری شده این سقاخانه دید.»

در گذشته نگهداری سقاخانه‌ها بر عهده اهالی محله یا متولیان بود. در میان اسامی متولیان این سقاخانه، نام حاج رضا پناهی بیشتر از سایرین در یاد اهالی مانده که بعد از فوت او نیز پسرش مسئولیت رسیدگی به این سقاخانه را بر عهده داشت. سقاخانه خداینده لو در محدوده حیاط شاه‌ی و باغچه علیخان، محله‌ای که بسیاری از رجال قاجار در آن زندگی می‌کردند بنا شده بود و به همین دلیل در میان اهالی قدیمی اودلاجان با نام «سقاخانه باغچه علیجان» هم مشهور است. علاوه بر این، سقاخانه باوری، واقع در سه‌راه پامنار، با قدمتی حدود ۴۰ سال نیز سقاخانه کوچک و ساده‌ای است که تزیین چندانی ندارد. سقاخانه سرچشمه در خیابان امیر کبیر نیز از دیگر سقاخانه‌های اودلاجان به شمار می‌آید که با ظاهری فرسوده در سرایشب تخریب است و آخرین نفس‌های حضور خود در محله را سپری می‌کند.

در میان سقاخانه‌های قدیمی تهران، در کوچه خداینده لو، روبه‌روی امامزاده اسحاق (ع) به سقاخانه‌ای می‌رسیم که با کاشی‌های منقش و زیبا، در میان بافتی که رو به نوسازی است خودنمایی می‌کند. علیرضا عسگری، پژوهشگر و نویسنده کتاب «سقاخانه‌های تهران»، سقاخانه خداینده لو را یکی از قدیمی‌ترین سقاخانه‌های تهران می‌داند که با ویژگی‌های منحصر به فردش شناخته می‌شود. او قدمت این سقاخانه را به دوره قاجار مربوط می‌داند و درباره ویژگی سقاخانه خداینده لو می‌گوید: «این سقاخانه جزو سقاخانه‌های کاشی کاری شده تهران از دوره قاجار است. نمای سقاخانه کاشی کاری بسیار زیبایی داشت. متأسفانه بخشی از کاشی‌ها از دیدن

به نشان
دلدادگی

موضوع:
تکیه‌های
اودلاجان (رضاقلی
خان، پیرزن،
آقا شرف)

موقعیت:
سرچشمه

دوره صفوی این تکیه را به شکل مسجد بازسازی کرد. این تکیه و مسجد تخریب شده و اکنون فضای ۱۲ مترمربعی آن، چند ساعتی در روز به روی نمازگزاران باز می‌شود. «تکیه رضاقلی خان» از تکایای دیگر محله است که قدمتش به دوران قاجار می‌رسد. این تکیه مشهور و مهم در مسیر راسته سرچشمه قرار داشت که بعد از پامنار مهم‌ترین و طولانی‌ترین گذر محله اودلاجان را تشکیل می‌داد. اکنون تکیه در منتهی‌الیه خیابان سرچشمه پایین، جنوب غرب محله سادات قرار دارد، اما در گذشته در محدوده محله «چاله میدان» قرار داشت و با نام «تکیه چاله میدان» ثبت شده بود.

تکیه رضاقلی خان، یکی از طولانی‌ترین گذرهای اودلاجان را به خود اختصاص داده بود و امروز تنها بخشی از تکیه و مسجد باقی مانده است. رضاقلی خان هدایت، یکی از ادیبان دوره قاجار، در کنار خانه خود یک تکیه ساخت و آن را وقف کرد. داریوش شهبازی، تهران‌پژوه درباره پیشینه این تکیه می‌گوید: «تکیه رضاقلی خان از تکایای

محله تاریخی اودلاجان تکیه و گذرهای مهمی داشته که اکنون برخی از آنها به دلایلی مانند توسعه محله، از بین رفته و تنها نام و خاطره‌ای از آنها در یاد اهالی قدیمی این محله باقی مانده است. تکیه سرچشمه، جنب کاروانسرای حاجی عباس، تکیه درب مدرسه، در شرق کوچه کلیمی‌ها، تکیه پیرزن در غرب کوچه کلیمی‌ها مقابل سرای چال، تکیه عرب‌ها در شرق ارگ سلطانی محله عرب‌ها و تکیه اودلاجان شمال غرب کوچه نقاره‌چی‌ها چند نام از تکیه‌های معروف و قدیمی محله اودلاجان به شمار می‌آیند. در اسامی تکیه‌ها و بنای آنها می‌توان رد و نشانی از بنیان خوشنام محله اودلاجان را پیدا کرد؛ مانند تکیه پیرزن، که توسط پیرزنی از اهالی محله با وضعیت مالی نسبتاً خوب و در پامنار ساخته شد و بعدها محمود حکیم‌باشی، پزشک و تاجر

نامی تهران قدیم است. با استناد به کتب تاریخی و نقشه نجم‌الدوله مربوط به سال ۱۳۰۹ قمری، در می‌یابیم که تکیه رضاقلی خان (ناظم دارالفنون) جنب چال میدان تغییر نام داده و با نام تکیه چال میدان شناخته می‌شود. در کنار این تکیه مسجد و سقاخانه و آب‌انبار هم ساخته شد، اما در دوره پهلوی و در جریان خیابان‌کشی‌های تهران بخش بزرگی از این تکیه از میان رفت. این تکیه را تکیه رضاقلی خان سرچنک هم می‌گفتند و در برخی از اسناد (تهران در آینه زمان) هم اینگونه یاد شده است. آقا شرف، نام یکی دیگر از تکیه‌های اودلاجان در خیابان خداینده لو، روزگاری محل زندگی سید تقی شیرازیان بوده است. تاریخ حک شده بر کاشی سردر این تکیه به سال ۱۳۲۷، بیانگر زمان تأسیس تکیه آقا شرف است.

اسکان مهاجران لهستانی در کنیسه‌های اودلاجان

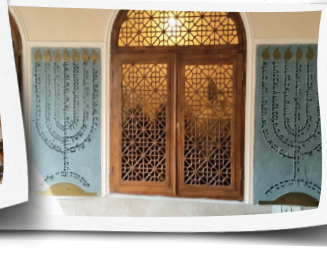
موضوع:
اماکن
مقدس
یهودیان

موقعیت:
کوچه حکیم

کنیسه «عزرا یعقوب» در ادوار مختلف شاهد رویدادهای مهم تاریخی بوده است. این کنیسه چند سالی متروک بود، اما در سال ۸۲ با حمایت انجمن کلیمیان تهران بازسازی شد. از حاج بر خورداری یادگارهای زیادی در اودلاجان باقی مانده

است. قدیمی‌ترین تورات وقتی تهران که روی جلدش وقف‌نامه آن نوشته شده، توسط «بر خوردار بن بر خوردار بن مشه» در زمان فتحعلی شاه در سال ۱۱۸۲ در کنیسه حاج بر خورداری قرار گرفت. اکنون این کتاب در کنیسه یعقوب نگهداری می‌شود. همچنین نخستین حمام واقع در سرچال را هم حاج بر خورداری به کمک «مشه یوسف» ساخت. رحیم طوبایی، ساکن قدیمی محل و تولیت بقعه پیر عطا درباره این مکان‌ها می‌گوید: «یکی از کوچه‌های محله اودلاجان (میدان سرچال) به نام هفت کنیسه است که خیلی از راهنماهای توره‌های گردشگری آن

اودلاجان در تهران قدیم سکونتگاه پیروان مذهب تشیع (اسلام)، یهودیان و اقلیتی از مسیحیان بود، اما دو گروه مسلمان و یهودی (کلیمی) سال‌های بسیاری با یکدیگر زندگی و همزیستی داشته‌اند. پیروان هر دو دین دارای اماکن مقدس مذهبی و عبادتی بودند که بسیاری از آنها هنوز هم پابرجاست و آمارهای مکانی به‌ویژه احصایه عبدالغفار نجم‌الملک به تحولات و نوسازی‌های بعد از آن و نیز نام و نشان آنها اشاره کرده است. نخستین کنیسه کلیمیان تهران در زمان فتحعلی شاه به نام «کنیسه بزرگ»، توسط «حاج بر خوردار» که کاشانی و شغلش تجارت بود، ساخته شد. البته امروزه از این کنیسه تاریخی که قدمت آن دوران فتحعلی شاه قاجار ذکر شده، اثری باقی نمانده است. بعد از آن کنیسه «یعقوب دود» و پسرش «عزرا یعقوب» یا آب‌انباری که بخش بزرگی از محله را آب می‌داد، بنا شد. عزرا یعقوب تاجر یهودی بود که برای نخستین بار با تجارت منچستر انگلستان وارد معامله شد.

رانی‌شناسند. در دهه ۴۰ که یهودیان اینجانب زندگی می‌کردند در این کوچه هفت کنیسه یا همان هفت عبادتگاه بود. امروز در محله سرچال بخشی از محوطه کوچه هفت کنیسه به پارک تبدیل شده، اما این در شرایطی است که در دهه ۴۰ تراکم جمعیت در اطراف سرچال به بیشترین میزان خود رسید. آن زمان حدود ۲۰ کنیسه بزرگ و کوچک در اودلاجان به چشم می‌خورد که روزهای عبادت همه لباس تمیز به تن کرده و همچنین غبار فرش‌های کنیسه را می‌گرفتند و چراغ‌های آن را تمیز می‌کردند.»